

Provinciale Staten
van Limburg

Cluster	WL	Behandeld	T.J.H. Pergens
Ons kenmerk	DOC-00354347	Telefoon	+31 6 11 58 85 31
Uw kenmerk	-	Maastricht	13 december 2022
Bijlage(n)	2	Verzonden	13 december 2022

Onderwerp

Mededeling portefeuillehouder inz. Provinciale inzet verduurzaming woningen (toezeggingen 9012/9164 'plan van aanpak energiearmoede' en motie 2897 'Limburg isoleert')

Geachte Staten,

De noodzaak om woningen in Limburg versneld te isoleren is het afgelopen jaar fors toegenomen. Energieprijzen zijn door de situatie in Oekraïne explosief gestegen waardoor huishoudens het financieel zwaar hebben. Uw Staten willen versneld de Limburgse woningvoorraad isoleren om huishoudens te ondersteunen in deze onzekere tijd. Middels motie 2897 'Limburg isoleert' en de toezeggingen 9012/9164 'plan van aanpak' verzoeken uw Staten om woningeigenaren en huurders te ondersteunen bij het isoleren van hun woning. Wij erkennen de noodzaak om samen met woningeigenaren onze woningvoorraad versneld te verduurzamen, waaronder isolatie. Het versneld verduurzamen van de Limburgse woningvoorraad is echter complex en vraagt om een miljarden investering. Gemeenten zijn (in ondersteuning van het Rijk) aan zet om inwoners te faciliteren in de verduurzaming van hun woning en om de energielasten al dan niet tijdelijk te verlichten. Het Rijk stelt hiervoor miljarden richting gemeenten en inwoners ter beschikking (zie bijlage 1). Als Provincie streven we er naar om complementair te zijn aan de vele maatregelen die al door het Rijk en gemeenten genomen worden. Wij willen geen dubbele maatregelen nemen of andere partijen hinderen in hun aanpak. Met de beperkte middelen die wij tot onze beschikking hebben, vullen wij onze rol zo optimaal mogelijk in. Veelal betekent dit het verzorgen van ondersteuning, en het mogelijk maken van samenwerking tussen uitvoerende partijen.

Plan van aanpak energiearmoede

N.a.v. de toezeggingen 9012 en 9164 hebben wij een plan van aanpak energiearmoede uitgewerkt met het Rijk, de 31 Limburgse gemeenten en de woningbouwcorporaties. Juist omdat energiearmoede een snel stijgend probleem is, zijn in een kort tijdsbestek het Rijk en gemeenten snel gestart met een landelijke aanpak. Door o.a. specifieke uitkeringen zijn door het Rijk miljoenen ter beschikking gesteld

aan gemeenten. Gemeenten zijn aan zet om de ergste nood te ledigen en er voor te zorgen dat de inwoners de winter van 2022 niet in de kou zitten. Uit het TNO onderzoek 'Limburgse energiearmoede in kaart' (2022) is gebleken dat gemeenten ieder op hun eigen manier, met eigen middelen en eigen politieke ambities werken aan het bestrijden van energiearmoede in de provincie. Hierbij lag de focus vooral op korte termijn oplossingen. Wel is gebleken dat een nadere kennisuitwisseling en samenwerking wenselijk is voor de middellange termijn. Om hier verder invulling aan te geven, is aan Berenschot afgelopen zomer de opdracht verstrekt om een samenwerkingsovereenkomst (SOK) met het Rijk, gemeenten en woningbouwcorporaties op te stellen. Uit dit proces is gebleken dat een Limburg brede aanpak voor energiearmoede onmogelijk is met het Rijk, de 31 Limburgse gemeenten en Limburgse woningbouwcorporaties. Redenen hiervoor zijn de verschillende tempo's in beleidsontwikkeling binnen gemeenten, groottes van gemeenten, regionale verschillen, verschillende politieke ambities, beschikbare capaciteit en de grote verschillen in middelen bij partners. Als alternatief is gezocht naar een actieplan waarbij gezamenlijke acties zijn geformuleerd om samen met het Rijk, gemeenten, energiecoöperaties en woningbouwcorporaties de helpende hand te bieden (zie bijlage 2 voor verdere toelichting). De wensen en behoeften vanuit partners kunnen sterk verschillen waardoor in het actieplan gezocht zal worden naar een coalition of the willing. Voor de uitwerking van dit actieplan is €350.000 gereserveerd vanuit de PES-middelen. Per 1 januari 2023 gaan wij aan de slag met de volgende sporen uit het actieplan:

- Spoor 1: Centrale ondersteuningspool voor verlagen werkdruk bij gemeenten;
- Spoor 2: Gezamenlijk kwaliteitsmanagement van energiecoaches;
- Spoor 3: Faciliteren van soortenmanagementplannen in de gemeenten, zodat woningcorporaties versneld kunnen isoleren;
- Spoor 4: Aan de slag met de versnelde verduurzaming van vastgoed met maatschappelijke functies;
- Spoor 5: Een leerkring en kennisplatform energiearmoede.

Aanvullende inzet

Naast de energiearmoede aanpak, schetsen wij voor uw Staten n.a.v. motie 2897 'Limburg isoleert' welke inspanningen wij aanvullend leveren om woningen in Limburg verder te verduurzamen (samen met gemeenten, woningbouwcorporaties en energiecoöperaties).

1. Ondersteuning woningeigenaren en huurders

Wij ondersteunen woningeigenaren en huurders met het verduurzamen van hun woning via Duurzaam Thuis. Op 1 november 2022 hebben Gedeputeerde Staten ingestemd met het ophogen van het budget met €50 miljoen voor de regeling Duurzaam Thuis. Deze ophoging en wijzigingen in de Verordening zijn middels een Statenvoorstel 'Wijzigen en ophoging budget Verordening leningen Duurzaam Thuis' aan uw Staten ter besluitvorming op 16 december 2022 voorgelegd. Tevens hebben Gedeputeerde Staten op 1 november 2022 ingestemd met het ophogen van het budget voor de rentekorting op isolerende maatregelen met € 328.000. Woningeigenaren en huurders krijgen hierdoor 0,5% rentekorting op hun lening indien ze voor minimaal €1250 aan isolerende maatregelen treffen. We zullen de burger hier via verschillende communicatiekanalen over informeren. In het Statenvoorstel is tevens een alternatieve dekking voorgesteld ten aanzien van het derde dictum van motie 2897.

Verder heeft de Provincie vanuit de Europese ELENA middelen energiecoaches en DuMo-adviseurs ingezet i.s.m. REScoop en De Groene Grachten/Monumentenwacht Limburg.

Hiervoor zijn er circa 60-80 energiecoaches opgeleid en ingezet via verschillende energie coöperaties verspreid over Limburg. Van juli 2022 t/m maart 2023 kunnen hierdoor circa 580 woningeigenaren in Limburg gratis ontzorgd worden door een energiecoach en kunnen circa 100 monumenteigenaren in Limburg gratis ontzorgd worden door een DuMo-adviseur via De Groene Grachten in samenwerking met Monumentenwacht Limburg.

2. *Ondersteuning gemeenten*

Wij ondersteunen gemeenten met de provinciale subsidieregeling 'aanjagen gemeentelijke projecten verduurzaming woningen 2022-2023'. Hiermee kunnen gemeenten (samen met uitvoerende partners) een subsidieaanvraag indienen om lokale verduurzamingsprojecten (waaronder projecten gericht op energiearmoede) versneld uit te voeren. Het subsidieplafond bedraagt €1.662.500,00 euro en gemeenten kunnen tot 1 juli 2023 een aanvraag indienen. Projecten die middels deze subsidieregeling ondersteund worden zijn bijvoorbeeld: het Klimaathuis in Maastricht, het toekomstige Regionaal Energie Bespaarplan van Noord-Midden Limburg voor koopwoningen, de inzet van regionale energiecoaches en de aanpak gespikkeld bezit met woningbouwcorporaties in Beesel. Daarnaast zijn wij partner in de Regionale Energie Strategieën (RES) waar diverse regionale energiebesparingsaanpakken verder ontwikkeld worden.

3. *Ondersteuning woningbouwcorporaties*

Sinds 2018 hebben de Provincie en de 8 grootste Limburgse woningbouwcorporaties de handen ineen geslagen om gezamenlijk aan de verduurzaming van het woningcorporatiebezit te werken. Deze samenwerking heet "de C8 Kraamkamers". We hebben het programmamanagement van deze Kraamkamers ondersteunt middels een financiële bijdrage. Binnen de C8 is de afgelopen jaren gewerkt aan de aansluiting op warmtenetten en anderszins gasvrij maken van woningen, na-isolatie, verduurzaming van VVE's, en het opstellen van een digitale kaart duurzaamheid voor het gehele corporatiebezit van de C8. Uit de laatste actie gaat in 2023 blijken waar woningcorporaties staan met de verduurzaming van hun eigen woningbezit (monitoring) en voor welke duurzaamheidsonderdelen aanvullende actie gewenst of mogelijk is. Vanuit de kraamkamers kunnen zo de prestatieafspraken met het Rijk worden gemonitord en waar mogelijk de ambities en doelstellingen per corporatie worden bijgesteld om aan deze afspraken te kunnen voldoen. Ook is gekeken hoe de woningbouwcorporaties die niet tot de C8 behoren, betrokken kunnen worden in de samenwerking. Inmiddels hebben vier middelgrote corporaties (mede op verzoek van de Provincie) aansluiting gezocht bij de Kraamkamers en wordt in 2023 bekeken of er een C12 tot stand kan komen. Op 30 november 2022 vond de laatste stuurgroep van de C8 plaats van 2022. Hierin is besproken hoe de samenwerking met de C8 richting 2023 vorm moet krijgen. Besloten is om de samenwerking met de C8, inclusief een programmamanager, verder voort te zetten vanaf 2023. Vanaf 2023 werken de Provincie en de woningbouwcorporaties verder op het gebied van het verduurzamen van het corporatiebezit. Onderwerpen die o.a. nog meer aanbod zullen komen in 2023 zijn de soortmanagementplannen, energiearmoede, de ontwikkeling van warmtenetten, verduurzaming VvE's en diverse lobby trajecten.

Wij zetten ons onverminderd in op de bovenstaande inspanningen en informeren uw Staten middels de voortgangsrapportage van de PES over de nadere uitwerking van de bovenstaande aanpak. Hiermee is motie 2798 en zijn de toezeggingen 9012 en 9164 uitgevoerd.

Gedeputeerde Staten van Limburg
namens dezen,

M.W.A. van Gaans-Gijbels

Bijlage 1: Instrumentarium verduurzaming woningen Rijk en gemeenten

Inleiding

Gemeenten pakken zijn primair aan zet om inwoners te ondersteunen in het verduurzamen van hun woning. Hierin ontvangen zij financiële ondersteuning vanuit het Rijk. Om een beeld te geven welke middelen gemeenten ontvangen en hoe zij deze inzetten, wordt onderstaand een overzicht gegeven.

Overzicht ondersteuning gemeenten

Maatregel	Toelichting	Bedrag	Planning
Hogere teruggave energiebelasting	Hierdoor krijgen alle huishoudens dus € 225 (inclusief btw) extra korting. Dit is een vaste korting, die niet afhangt van het energieverbruik. Op de jaarafrekening van de energieleverancier is deze maatregel terug te zien als 'vermindering energiebelasting'.	Verhoging €560 naar €785.	2022
Lagere btw op aardgas, elektriciteit en stadsverwarming en lagere belasting elektriciteit	De btw op energie (aardgas, elektriciteit en stadsverwarming) verlaagd van 21% naar 9%. Het lagere btw-tarief geldt voor alle onderdelen op de energierekening die te maken hebben met de levering van energie. Bijvoorbeeld ook administratie- en netbeheerkosten.	X	1-7-2022 t/m 31-12-2022
Energietoeslag	Energietoeslag voor huishouden met een laag inkomen uitgekeerd aan gemeenten, vanuit ministerie van SZW. Dit bedrag is in juli 2022 opgehoord van de oorspronkelijk €800 naar €1300 per huishouden.	€800-1300 per inwoner.	1-7-2022 t/m 31-12-2022
Tegemoetkoming kosten studenten	Studenten komen niet in aanmerking voor de energietoeslag van ongeveer € 1.300. Studenten die in ernstige financiële problemen komen of dreigen te komen door de sterk stijgende energieprijzen, kunnen wel in aanmerking komen voor een tegemoetkoming in de kosten.	Divers	1-7-2022 t/m 31-12-2022
Prijsplafond	Voor gas wordt het maximale tarief € 1,45 per kuub tot een verbruik van 1.200 kuub. Voor elektriciteit wordt het maximale tarief verlaagd tot € 0,40 per kWh en het maximale verbruik verhoogd tot 2.900 kWh. Voor het energieverbruik boven het plafond betalen huishoudens en andere kleinverbruikers het tarief zoals opgenomen in het energiecontract.	€23,5 miljard (naar schatting).	1-1-2023 t/m 31-12-2023
Korting energierekening	Tegemoetkoming €190 in november en december.	€190 p/m per energierekening.	Nov-dec 2022
1^e Tranche SPUK	1e tranche SPUK gelden voor energiebesparende maatregelen bij energiearmoede.	€150 miljoen Per gemeente: zie link (zie Tabel 2) .	1-1-2022 t/m 1-5-2023

2° Tranche SPUK	2e tranche gelden voor energiebesparende maatregelen bij energiearmoede, vanuit het NIP (weer 150 miljoen, dus per gemeente hetzelfde bedrag als in januari).	€150 miljoen.	1-7-2022
Nationaal Isolatie Programma	Totale aanpak	€514 miljoen.	2022-2024
	NIP – lokale aanpak voor woningen met de slechtste energielabels – E t/m G.	€68,5 miljoen. €101 miljoen uit begroting 2027. €41,5 miljoen.	1-6-2022 2023 2024
Uitvoeringskosten Klimaatpakkoord	In de meicirculaire hebben gemeenten ook geld ontvangen voor de uitvoeringskosten van het klimaatpakkoord. Dit geld is uitvoeringsgeld bedoeld voor activiteiten zoals het opstellen van wijkuitvoeringsplannen of het uitwerken van de RES, en staat dus los van de hierboven genoemde geldstromen.	€40 miljoen.	1-1-2022 t/m 31-12-2022
ISDE Investeringsubsidie	Subsidie voor inwoners voor het verduurzamen van hun woning.	€228 miljoen.	t/m 2030
Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie	Opvolger van Proeftuinen Aardgasvrije Wijken. Programma is momenteel onbekend.	N.t.b.	Per 2023

Voorbeeld maatregelen energiearmoede

Onderstaand een opsomming van maatregelen in Limburgse gemeenten om een indicatie te geven van hoe de bovenstaande middelen besteed worden richting inwoners.

Gemeente Beekdaelen

Gemeente Beekdaelen biedt inwoners met een laag inkomen een gratis adviesgesprek met een adviseur van De VoorzieningenWijzer. Samen kijken ze welke toeslagen en/of regelingen nog meer voor hen van toepassing zijn. Meer informatie: <https://www.beekdaelen.nl/hulp-voor-huishoudens-in-gemeente-beekdaelen-met-financiele-problemen-door-hoge-energieprijzen>

Gemeente Gennep

De gemeente Gennep biedt gratis woningisolatie aan tot 3.000 euro (max. 120% bijstandsnorm) voor slecht geïsoleerde koopwoningen. Meer informatie: https://kbogennep.nl/?page_id=5361

Gemeente Heerlen

De gemeente Heerlen organiseert i.s.m. de Woonwijzerwinkel een energiearmoede aanpak voor wijken met hoge energiearmoede. Hiervoor worden gratis energiecoaches en klussers in specifieke wijken ingezet. Voor meer informatie: <https://www.woonwijzerwinkel.nl/woonwijzerwinkel-limburg-pakt-energiearmoede-aan-in-wijken-waar-nood-het-hoogst-is/>

Regio Parkstad

De gemeenten Kerkrade en Heerlen hebben bovengemiddeld veel huishoudens die momenteel in energiearmoede leven. In beide gemeenten is dat zo'n 13 procent van alle huishoudens. De gemeente Heerlen wil die huishoudens gaan helpen en maakt daarvoor een plan van aanpak voor de hele regio Parkstad dat binnenkort wordt gepresenteerd. Voor meer informatie: <https://11.nl/11mburg-centraal-parkstad-gemeenten-gaan-energiearmoede-samen-aanpakken-173414/> Ook biedt regio Parkstad gratis energieadvies en vouchers aan (via de energieknip-app). Voor meer informatie: <https://limburg24.nl/parkstadgemeenten-ondersteunen-inwoners-met-gratis-energieadvies-en-e250-aan-energiebesparende-maatregelen/>

Gemeente Weert

Gemeente Weert heeft het project Warm Wonen Thuis opgezet. Het project Warm Wonen Thuis behelst onder andere advies van een energiecoach, klushulp door medewerkers van een klusbus, een witgoedactie om slurpende apparaten te vervangen en een scholenproject van Junior Energiecoach. Voor meer informatie: <https://limburg24.nl/weert-helpt-mensen-met-een-laag-inkomen-met-energiebesparen-in-huis/>

Gemeente Venlo

Samen met regionale isolatiebedrijven houdt gemeente Venlo een inkoopactie voor isolatie van uw woning. Voor een goede prijs-kwaliteitverhouding kunnen inwoners glas, dak, spouwmuur, vloer of bodem laten isoleren. De actie loopt tot en met 15 januari 2023. Ook heeft gemeente Venlo het Duurzaam Bouwloket als informatievoorziening voor haar inwoners. <https://www.venlo.nl/duurzaamheid-en-energiebesparing>

Energiearmoede in Limburg

Actieplan samenwerking middellange termijn

Eindrapport

– Openbaar – 30 november 2022

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1	4
Inleiding	4
Energiearmoede in de Limburgse context	4
Beleid en ontwikkelingen in Nederland	4
Rol provincie Limburg	5
Aanpak op korte- en middellange termijn	5
Totstandkoming en reikwijdte onderzoek	6
Leeswijzer	6
Hoofdstuk 2	7
Onderwerpen voor samenwerking	7
Gemeentelijke organisaties ontlasten van extra werkdruk	7
Gezamenlijkheid in de aanpak van energiecoaches	8
Een versnelde verduurzaming van het corporatiebezit door de natuurtoets te versnellen	9
Energiearmoede bij kleine bedrijven en maatschappelijke organisaties	9
Kennisdeling	10
Hoofdstuk 3	11
Acties voor samenwerking	11
Spoor 1. Centrale ondersteuningspool voor verlagen werkdruk bij gemeenten	11
Spoor 2. Gezamenlijk kwaliteitsmanagement van energiecoaches	13
Spoor 3. Faciliteren van soortenmanagementplannen in de gemeenten, zodat woningcorporaties versneld kunnen isoleren	14
Spoor 4. Aan de slag met de versnelde verduurzaming van vastgoed met maatschappelijke functies	15
Spoor 5. Een leerkring en kennisplatform Energiearmoede	15

Hoofdstuk 4	17
Vervolgproces.....	17
Eerst op te pakken activiteiten voor uitvoering actieplan	17

HOOFDSTUK 1

Inleiding

Energiearmoede in de Limburgse context

Energiearmoede treft een steeds grotere groep mensen. Uit [onderzoek van TNO \(2022\)](#) blijkt dat 6,7% van de Limburgse huishoudens in 2019 te maken heeft met energiearmoede. Vanwege de energiecrisis en bijbehorende inflatie is de omvang van de problematiek het afgelopen jaar sterk gegroeid.

Er zijn structurele oplossingen nodig om energiearmoede tegen te gaan, zoals het isoleren van huizen en de overstap op verwarming zonder aardgas. Hiermee wordt het probleem bij de kern aangepakt. Het kost echter tijd om woningen te isoleren, bewust energieverbruik te stimuleren en toe te werken naar duurzame warmteoplossingen. Naast het brengen van directe verlichting voor huishoudens – zoals compensaties en korting op de energierekening om deze mensen de winter door te helpen – vraagt energiearmoede ook om een aanpak gericht op de middellange termijn.

Voor de uitvoering van deze opgave zijn gemeenten primair aan zet, met ondersteuning van het Rijk. Desalniettemin kan meerwaarde ontstaan wanneer partijen als gemeenten, provincies, woningcorporaties en het Rijk de handen ineen slaan om gezamenlijk energiearmoede terug te dringen.

Dit actieplan energiearmoede geeft weer met welke inzet de provincie Limburg kan bijdragen aan een nadere samenwerking die erop gericht is om energiearmoede de komende jaren terug te dringen. Het is opgesteld door het Limburgs kwartiermakerteam Energiearmoede, in opdracht van de provincie Limburg.

Beleid en ontwikkelingen in Nederland

In de aanpak van energiearmoede spelen het Rijk en de gemeenten een hoofdrol. Om energiearmoede tegen te gaan heeft het Rijk verschillende middelen, vanuit verschillende lijnen ter beschikking gesteld. Bijvoorbeeld via het Nationaal isolatieprogramma, de energietoeslag, de compensatie energierekening en een verlaging van de btw op energie.

Via specifieke uitkeringen (SPUK) ontvingen gemeenten middelen specifiek voor energiebesparende maatregelen bij huishoudens met energiearmoede. Op Prinsjesdag 2022 is aangekondigd dat het Rijk ook met een tijdelijk prijsplafond op de consumentenprijzen van aardgas en elektriciteit, energiearmoede op de korte termijn wil beteugelen. Daarnaast stelt het Rijk gelden beschikbaar voor structurele oplossingen, bijvoorbeeld via het Nationaal Isolatieprogramma (NIP) en het nog op te zetten Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie (NPLW). Aan het gehele maatregelenpakket hangt een totaalbedrag van miljarden euro's. De middelen dienen naar inzicht van de gemeenten te worden ingezet. Dit resulteert in grote verschillen in aanpak tussen gemeenten.

De verschillende SPUK-regelingen zorgen dat veel gemeenten maatregelen nemen om energiearmoede tegen te gaan. We zien daarbij dat veel Limburgse gemeenten een eigen aanpak ontwikkelen en sommigen ook vanuit een regionaal verband samenwerken om beleid op te stellen en uitvoering te realiseren. Een aantal maatregelen wordt in Limburg – en daarbuiten – veelvuldig toegepast. Te denken valt aan de inzet van energiecoaches of -fixers, een isolatiebudget of energieboxen, een witgoedregeling en uitkeringen of tegemoetkomingen. De behoefte bij veel gemeenten en corporaties ligt dan ook niet zozeer in het ontwikkelen van nieuwe maatregelen, maar om vanuit de beschikbare capaciteit de middelen en maatregelen zo effectief mogelijk in te zetten voor de doelgroep.

Naast middelen wordt er landelijk ook gewerkt aan kennis en leerstructuren gericht op energiearmoede. Zo is er bijvoorbeeld voor gemeenten een 'Community of Practice' actief, heeft Platform31 masterclasses georganiseerd over het onderwerp en wordt er vanuit TNO gewerkt aan een traject voor monitoring, kennisdeling en leerkringen.

Kortom, in de aanpak van energiearmoede is een grote verscheidenheid aan maatregelen en activiteiten bekend. Dit is zowel gericht op financiële ondersteuning, het isoleren van woningen en op het leren, kennisdelen en monitoren van energiearmoede. Omdat veel partijen tegelijkertijd aan het thema werken, is het organiseren van samenwerking daarin complex, maar zijn er ook kansen om elkaar te versterken.

Rol provincie Limburg

De vorige paragraaf toont dat de provinciale rol met betrekking tot energiearmoede beperkt is. Het Rijk en gemeenten zijn primair aan zet om energiearmoede terug te dringen. Zij hebben hiervoor substantiële middelen en bevoegdheden tot hun beschikking. In vergelijking zijn de middelen en bevoegdheden van de provincie gering.

Samenwerking op het thema energiearmoede gebeurt reeds vanuit de RES-regio's. In RES Zuid-Limburg gebeurt dit binnen de subregio's Maastricht Heuvelland, Parkstad en Westelijke Mijnstreek. In de regio Noord- en Midden Limburg wordt hieraan gewerkt vanuit de RES-organisatie. Er gebeurt dus al veel in Limburg. Het kwartiermakerteam heeft samen met de betrokken partijen onderzocht op welke manier de provincie Limburg deze activiteiten kan versterken of aanvullen.

Ondanks de geringe rol op het gebied van energiearmoede is de provincie Limburg op aanpalende beleidsterreinen wel actief. Zo heeft de provincie Limburg een instrumentarium rondom energiebesparing om bij te dragen aan de verduurzaming van de gebouwde omgeving. Deze instrumenten zijn ontwikkeld om aanvullend te zijn op de inzet van partners, zoals gemeenten en woningcorporaties. Voorbeelden van dit instrumentarium zijn de subsidieregeling voor de verduurzaming van woningen voor gemeenten, de Duurzaam Thuis-lening voor inwoners, de stimulering van de samenwerking van woningbouwcorporaties in de C8, provinciale deelname in de RES, de opleiding en inzet van energiecoaches vanuit Europese ELENA-gelden en de participatie van de provincie in het landelijke ontzorgingsprogramma maatschappelijk vastgoed.

Met de snelle stijging van de energierekening (en naar aanleiding van [motie 2780](#)), kijkt de provincie nu hoe zij een verdere bijdrage kan leveren aan deze complexe opgave. Naast het stimuleren van verduurzaming van de gebouwde omgeving, zoekt de provincie hoe zij de samenwerking op het onderwerp kan bevorderen.

De rol van de provincie richt zich op activiteiten die complementair zijn aan de inzet van gemeenten en woningcorporaties. De provincie gaat nadrukkelijk geen taken overnemen of dubbelen en richt zich dan ook niet rechtstreeks tot inwoners. Er is verkend waar een **helpende hand** van de provincie gewenst is en waar **samenwerking meerwaarde biedt** om energiearmoede effectief en actiegericht tegen te gaan. De behoeften en vervolgstappen die uit dit proces volgden zijn vastgelegd in dit actieplan.

Aanpak op korte- en middellange termijn

De SPUK-gelden, compensaties en andere maatregelen vanuit het Rijk zijn met name gericht op de aanpak van energiearmoede op de korte termijn en om huishoudens door de winter van 2022 te helpen. De hoge prijzen als gevolg van de energiecrisis en de inflatie komen hard aan bij een steeds grotere groep mensen. En dat geldt niet alleen voor de kwetsbare groep van huishoudens die vóór dit jaar al in structurele armoede leeft. Om deze redenen zijn veel middelen aan gemeenten en inwoners beschikbaar gesteld om het effect van prijsstijgingen deze winter al zoveel mogelijk te compenseren. Het is aan de gemeenten om deze middelen gericht in te zetten. Energiearmoede vraagt dan ook veel van gemeentelijke organisaties, die bewoners zo effectief en doelgericht als mogelijk de winter door proberen te helpen.

Naast de oplossingen voor deze winter, is het van belang dat er ook toegewerkt wordt naar meer structurele oplossingen. Door woningen te isoleren, werkprocessen te stroomlijnen en succesvol gebleken aanpakken op te schalen, worden huishoudens na de winter van 2022 effectiever geholpen de energierekening omlaag te brengen.

Op dit moment vergt de aanpak gericht op de korte termijn veel van de capaciteit van gemeenten. Deze constatering biedt mogelijkheden voor de provincie Limburg om aan de opgave bij te dragen. Omdat de provincie geen directe rol in de uitvoering van huidig beleid rondom energiearmoede heeft, kan de provincie de meeste impact maken door het oppakken van een ondersteunende rol gericht op de middellange termijn (2023 tot 2030).

Totstandkoming en reikwijdte onderzoek

Dit actieplan is tot stand gekomen na een traject waarin de 31 Limburgse gemeenten, het Rijk en de acht woningcorporaties die samenwerken binnen de C8 zijn betrokken.¹ In het proces zijn achtereenvolgens een enquête, kennissessies, een werksessie en een bestuurlijke sessie georganiseerd. Tijdens deze momenten deelden gemeenten en corporaties hun inbreng en visie rondom samenwerking op het vlak van energiearmoede. Vanuit die inbreng is een conceptplan opgesteld. De keuzes die daarin staan, zijn gevalideerd en aangevuld door een aantal Limburgse gemeenten en corporaties. Het Rijk heeft niet deelgenomen aan deze sessies. Wel is een gesprek met hen gevoerd over de mogelijkheden om zo nodig actief vervolg te geven aan gewenste acties volgend uit dit traject. Deze mogelijkheden zijn er en kunnen in nader gesprek zo nodig worden geconcretiseerd.

Oorspronkelijk was de opdracht geformuleerd dat de kwartiermaker met gemeenten en woningcorporaties toe zou werken naar een samenwerkingsovereenkomst (SOK). Tijdens het proces bleek dat er bij de partijen vooral behoefte was aan praktische ondersteuning, gericht op de middellange termijn (waar zij nu zelf niet aan toekomen). Daarom is er toegewerkt naar een actieplan om verdere samenwerking te ondersteunen en zo de basis te leggen om ook op de middellange termijn energiearmoede terug te dringen.

Leeswijzer

Het volgende hoofdstuk behandelt de mogelijke onderwerpen voor samenwerking. Deze volgen uit de enquête, kennissessies en werksessie met gemeenten en corporaties. Het derde hoofdstuk beschrijft de mogelijke acties voor de provincie en gemeenten. Hoofdstuk 4 gaat in op het vervolgproces.

---

¹ Het proces was erop gericht om belanghebbenden te betrekken in de totstandkoming. De gemeenten en corporaties vertegenwoordigen de uiteindelijke doelgroep: woningeigenaren en huurders. De acht grootste woningcorporaties werken samen in de C8. Dit verband is ingezet om de inbreng van woningcorporaties mee te nemen. De overige woningcorporaties zijn niet rechtstreeks betrokken. Met het Rijk is gesproken om haar visie op de opgave te delen. Het Rijk stelt middelen en instrumenten beschikbaar, maar is geen partner in de toepassing hiervan. Daarom had het Rijk geen actieve rol in de verdere uitwerking van het actieplan.

HOOFDSTUK 2

Onderwerpen voor samenwerking

Uit de enquête en daaropvolgende sessies met gemeenten en corporaties bleek dat er voor een vijftal onderwerpen behoefte bestond om de samenwerking verder te onderzoeken. In een werksessie op 4 oktober zijn deze onderwerpen gezamenlijk uitgediept. In dit hoofdstuk presenteren we de vijf onderwerpen voor samenwerking en geven we per onderwerp aan hoe bovengemeentelijke samenwerking eruit zou kunnen zien.

Gemeentelijke organisaties ontlasten van extra werkdruk

Het dossier energiearmoede is een relatief nieuwe opgave. Hoewel er veel middelen vanuit het Rijk beschikbaar zijn gekomen, vergt het doelmatig besteden of uitkeren hiervan veel inzet van gemeenten. De gemeenten dienen de SPUK-middelen voor energiearmoede in te zetten voor inwoners die dat het hardste nodig hebben. Het is echter aan de gemeenten zelf om te ontdekken hoe zij deze doelgroep het beste kan bereiken. Zeker bij kleine gemeenten met een beperkt team, vraagt de extra werkdruk door de aanpak van energiearmoede veel.

Gemeenten ontwikkelen en leren nu in veel gevallen zelfstandig hoe zij dit het beste kunnen aanpakken. Ook voor woningcorporaties geldt dat ze allen op een andere manier omgaan met hun huurders wat betreft energiearmoede. Dit resulteert in verschillen tussen gemeenten en huurders, wat betreft de ondersteuning en hulp die Limburgers ontvangen. Door met elkaar een aantal leidende principes of uitgangspunten te definiëren wordt er gewerkt aan meer sociale gelijkheid tussen gemeenten. Op dit moment zien we bijvoorbeeld dat er verschillende grenzen worden aangehouden met betrekking tot het minimum inkomen om in aanmerking te kunnen komen voor ondersteuning. Dit levert sociale ongelijkheid op tussen inwoners. De provincie kan een ondersteunende rol spelen in de afstemming hiervoor tussen gemeenten.

Ook kan de provincie gemeenten ondersteunen bij de benodigde werkzaamheden. Sommige van de werkzaamheden omtrent energiearmoede hadden ook in één keer voor heel Limburg uitgevoerd kunnen worden. Verschillende gemeenten hebben aangegeven dat de werkdruk op dit onderwerp te hoog ligt en dat zij meerwaarde zien in het centraal uitvoeren van dat wat kan.² Dit resulteert zowel in een efficiencyslag als in verlichting van de werkdruk.

Het is geen streven om tot een geheel identieke Limburgse aanpak energiearmoede te komen. Wel hebben gemeenten en corporaties aangegeven meerwaarde te zien in het centraal uitvoeren van sommige werkzaamheden om zo een efficiëntieslag te kunnen maken. Voor een deel kan dit gedaan worden vanuit de RES-organisaties, maar er zijn ook mogelijkheden op provinciaal niveau.

---

² Vanuit het National Programma Lokale Warmtetransitie wordt in 2023 een regionale ondersteuningsstructuur opgericht om gemeenten te ondersteunen in de warmtetransitie. Vooralsnog lijkt het thema energiearmoede echter niet tot de onderwerpen te gaan behoren waar het programma zich op gaat richten.

Gezamenlijkheid in de aanpak van energiecoaches

Inzet van energiecoaches is een veel toegepaste aanpak om energiearmoede op de korte termijn tegen te gaan. De coach onderzoekt waar in de woning op energie bespaard kan worden. De inzet van coaches verschilt per gemeente of woningcorporatie. Er is op dit moment in Limburg dan ook geen eenduidige werkwijze rondom de opleiding en inzet van energiecoaches. In sommige gevallen gaat het om een speciaal aangesteld of ingehuurd team, in andere gemeenten of corporaties betreft het een aanvulling op het takenpakket van een bestaande werknemer of worden vrijwilligers ingezet. Daarnaast zijn er 'sociale' energiecoaches die niet alleen op het gebied van energie, maar ook gericht op schuldhulpverlening of zorg bewoners begeleiden.

Aanvullend op de inzet van energiecoaches kan ook gekozen worden voor energiefixers. Zij voeren – in tegenstelling tot de coaches – ook overzichtelijke maatregelen uit, zoals het plaatsen van tochtstrips. Op meerdere locaties in het land worden energiecoaches en -fixers ingezet. Zo werkt de provincie Utrecht met een centrale organisatie voor inzet van een energiebrigade, en heeft daarbij een gezamenlijke opleiding en administratie. De energiebrigade wordt georganiseerd door de provincie. Dit zorgt voor schaalvoordelen en maakt inzet in iedere gemeente mogelijk. Hierdoor zijn de kosten per gemeente lager en vergt het minder ambtelijke capaciteit. Daarbij financiert de provincie Utrecht ook voor een groot deel de proceskosten.

Er zijn in Limburg kansen om de opleiding en inzet van energiecoaches te harmoniseren. Zo kunnen er uniforme opleidingspakketten, begeleiding van de coaches of een gezamenlijke definitiebepaling (rollen en taken) worden opgezet. In opdracht van de provincie Limburg is Projectbureau REScoop reeds gestart met de uniforme opleiding van 80 Limburgse energiecoaches. De praktijkervaring leert dat het van belang is om de brug te slaan naar bredere sociale ondersteuning. Structurele energiebesparing is voor veel mensen een onbekend thema en staat niet bovenaan de prioriteitenlijst, wanneer mensen worstelen met de kosten van het dagelijks levensonderhoud. Samenwerking met het sociaal domein binnen gemeenten biedt daarom meerwaarde bij de inzet van energiecoaches.

Centralisatie en harmonisatie van de aanpak biedt schaalvoordelen en lagere kosten. Het kan er ook voor zorgen dat de concurrentie rondom het zoeken van geschikte coaches afneemt, biedt eenduidige informatie richting inwoners en vergroot de kans op hetzelfde hulpniveau in verschillende gemeenten. Zeker na de winter van 2022 – wanneer men meer kennis en ervaring heeft over de inzet van energiecoaches – is het opzetten van een meer gestructureerde aanpak voor de opleiding en inzet van coaches relevant.

Belangrijk aandachtspunt bij een meer gecentraliseerde aanpak van energiecoaches en -fixers is dat juist het leveren van lokaal maatwerk de sleutel tot succes is. Uit diverse projecten door het land blijkt dat vertrouwen tussen de bewoners en hulpverleners essentieel is om met elkaar in contact te kunnen komen. Vertrouwen ontstaat wanneer buurtbewoners zelf fungeren als schakel, tolk of ervaringsdeskundige voor andere inwoners. Een geheel centraal georganiseerde inzet van energiecoaches zal dan ook niet effectief zijn. De kansen liggen dan ook in een centrale organisatie die ondersteunende taken op zich neemt zoals opleidingen, het plannen van afspraken, administratie en website. Lokaal georganiseerde coaches en andere hulpverleners worden hierdoor ontlast en kunnen zich optimaal richten op de inwoners zelf.

Een versnelde verduurzaming van het corporatiebezit door de natuurtoets te versnellen

Op de middellange termijn is verduurzaming van het woningenbestand een belangrijke manier om energiearmoede tegen te gaan. Woningcorporaties in Limburg (onder andere verenigd in de C8) werken aan de verduurzaming van hun eigen woningen. Voordat corporaties maatregelen mogen nemen, dienen zij echter een natuurtoets uit te voeren. Hierbij wordt onderzocht wat het effect van maatregelen op beschermde soorten is en hoe negatieve effecten voorkomen worden. Het duurt in veel gevallen 1-2 jaar voordat goedkeuring wordt verkregen en corporatiebezit geïsoleerd kan worden. Dit vormt een belangrijke belemmerende factor om sociale huurwoningen (versneld) te verduurzamen.

De natuurtoets heeft als doel om te voorkomen dat zeldzame soorten hun leefgebied verliezen als gevolg van isolatiemaatregelen (denk aan vleermuizen of zwaluwen die in zolders overnachten). De toets is onderdeel van Europese natuurbeschermingswetgeving en moet daardoor uitgevoerd worden. De provincie is het bevoegd gezag om deze aanvragen te beoordelen. Wanneer de doorlooptijd van de procedure verkort kan worden, geeft dit een stimulans aan woningisolatie.

Door vooraf een soortenmanagementplan (SMP) voor een gebied of zelfs hele gemeente op te stellen, is daarna voor alle partijen binnen dat gebied een snellere procedure mogelijk. Voor het opstellen van een SMP voor een heel gebied zijn woningcorporaties in belangrijke mate afhankelijk van gemeenten. Corporaties zouden graag gezamenlijk oplossingen ontwikkelen om de woningen van hun huurders sneller te kunnen isoleren. Een SMP biedt de komende jaren voor gemeenten ook voordelen. Gemeenten hebben immers een regiefunctie in de warmtetransitie. De komende jaren zullen gemeenten grootschalige isolatie van gebouwen moeten faciliteren. Ook daar kan de natuurtoets een belemmering opleveren. Vanuit het samenwerkingsverband C8 kunnen gemeenten en corporaties hierover het gesprek voeren.

Op dit gebied onderzoekt de provincie in samenspraak met het Interprovinciaal Overleg (IPO) reeds aan welke eisen een SMP moet voldoen en hoe deze het beste kan worden ingezet.

Energiearmoede bij kleine bedrijven en maatschappelijke organisaties

Maatregelen om energiearmoede tegen te gaan richten zich in eerste instantie veelal op huishoudens. Voor kleine bedrijven en maatschappelijke instellingen gelden andere ondersteuningsmaatregelen. Deze organisaties vervullen maatschappelijke functies, waardoor het van belang kan zijn om faillissementen te voorkomen. De hoge energieprijzen vormen een reëel risico voor het voortbestaan van deze organisaties.

Limburgse gemeenten hebben begin oktober dan ook al verschillende verenigingen (financieel) ondersteund. De Provinciale Staten gaven middels [motie 2895 – Gemeenschapswarmte](#) aan een Limburgse bijdrage te willen starten om gericht gemeenschapshuizen te isoleren. De provincie informeert hierover de staten in januari 2023.

De provincie heeft daarnaast het Ontzorgingsprogramma maatschappelijk vastgoed. Voor het ontzorgen (tot en met de inkoopfase) van kleine maatschappelijke vastgoedeigenaren, bij het verduurzamen van hun vastgoed (waaronder energiebesparing), worden externe duurzaamheidscoaches en projectfacilitators ingezet. Voor een verlenging van het ontzorgingsprogramma heeft de provincie middelen ontvangen vanuit het ministerie van Binnenlandse Zaken.

Het Rijk werkt ook verschillende regelingen uit om kleine bedrijven en maatschappelijke organisaties te ondersteunen. Voor kleine bedrijven wordt de landelijke Tegemoetkoming Energiekostenregeling (TEK-regeling) uitgewerkt die vanaf 1 januari 2023 zal moeten gelden. De precieze voorwaarden van de regeling zijn recent een aantal keer gewijzigd. De tendens is dat een steeds grotere groep van de mkb-bedrijven onder de regeling zal vallen. De meest recente voorwaarden van de TEK-regeling zijn:

- Het mkb-bedrijf voldoet aan de Europese mkb-definitie zoals maximaal 250 medewerkers, maximaal €50 miljoen omzet en/of balans totaal van maximaal €43 miljoen
- Het mkb-bedrijf staat ingeschreven bij het Handelsregister van de KvK
- Het betreft een energie-intensief mkb-bedrijf waarbij minimaal 7% van de omzet bestaat uit energiekosten.³

Alle mkb-bedrijven waarvan de energiekosten een significant aandeel van de omzet beslaan, vallen nu onder de regeling. Dit zijn naar schatting 62.000 bedrijven in Nederland.²

Ook werkt het kabinet aan een steunpakket voor maatschappelijke instellingen. Voor instellingen in cultuur, wetenschap, media en onderwijs, die worden bekostigd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, lijkt in 2023 €400 miljoen beschikbaar te komen.

De provincie kan overwegen om bedrijven en instellingen met een maatschappelijke functie aanvullend te ondersteunen. Daarvoor is het nodig om te kijken of er bedrijven of instellingen zijn die buiten de bovengenoemde regelingen vallen, of waarvoor de steun onvoldoende is. In de najaarsnota heeft het kabinet bekend gemaakt dat gemeenten en provincies hiervoor structureel €300 miljoen aanvullende middelen krijgen, waarmee zij publieke en maatschappelijke instellingen naar eigen inzicht kunnen compenseren.

Aandachtspunt bij het ondersteunen van bedrijven zijn de staatssteunregels. Zo mag bijvoorbeeld geen subsidie gegeven worden voor activiteiten met een waardeverhogend effect op het vastgoed, zoals isolatie. Maar wel voor het beter inregelen van (verwarming)installaties. Dit vereist van de provincie een nauwkeurige afweging aan wie en waarvoor financiële hulp aan bedrijven geboden kan worden om hen goed te helpen.

Het is een thema waarvoor binnen Limburg gezamenlijk verkend kan worden hoe met de beschikbare middelen maximaal impact bereikt kan worden (zoals bijvoorbeeld het bundelen en verbreden van bestaande subsidieregelingen).

Kennisdeling

Beleid specifiek gericht op energiearmoede is relatief nieuw. Daarom zullen er deze winter en daarna veel ervaringen worden opgedaan over de voor- en nadelen van maatregelen en werkwijzen. Zowel op landelijk niveau (Community of Practice van BZK en Platform31) als bijvoorbeeld binnen de regio's Noord- en Midden Limburg (Werkgroep Energiebesparing) en Parkstad wordt actief kennis en ervaring gedeeld. Ook TNO is voornemens een traject op te zetten voor monitoring, kennisdeling en leerkringen. Dit traject loopt voor enkele jaren. Monitoring op het effect van de inzet, helpt om hieruit lessen te kunnen trekken.

Verschillende gemeenten hebben aangegeven meerwaarde te zien in een platform of gremium om elkaar op dit onderwerp te treffen en ervaring uit te wisselen. Hierbij is expliciet aangegeven dat overleggen alleen plaats dienen te vinden zolang de toegevoegde waarde de tijdsinvestering overstijgt. Tevens is aangegeven dat het gewenst is om aan te sluiten bij de bestaande structuren en netwerken. Daarmee is het aan te bevelen om de RES-structuur te volgen en als provincie ondersteunend te zijn aan de behoefte van dit netwerk.

---

³ Uit de nadere uitwerking van de TEK blijkt dat de mate van energie-intensiteit verlaagd is van 12,5% naar 7% van de omzet. Ook is de verbruiksdrempel komen te vervallen. De minister van Economische Zaken deelde dit mede in een [brief aan de kamer d.d. 9 november 2022](#).

HOOFDSTUK 3

Acties voor samenwerking

In een werksessie op 4 oktober 2022 verkenden gemeenten en woningcorporaties welke acties zij met elkaar kunnen oppakken om energiearmoede op de middellange termijn tegen te gaan. Dit hoofdstuk geeft per thema aan welke rol de provincie kan oppakken en welke acties daarbij passen. Het betreffen concrete acties die de provincie in 2023 kan uitvoeren om de ondersteuning gericht om de middellange termijn te starten. De hieronder beschreven sporen zijn de vijf thema's waarop een deel van de gemeenten en woningcorporaties aangaf behoefte te hebben aan ondersteuning.

De positie van provincies, als middenbestuur tussen het Rijk en gemeenten, maakt dat activiteiten van de provincie zich in de meeste gevallen niet direct richten tot inwoners. Inzet van de provincie loopt vaak getrapt, bijvoorbeeld via ondersteuning aan gemeenten of woningcorporaties. Ook de insteek van de middellange termijn maakt dat acties zich niet direct vertalen in resultaten die deze winter al tot verlichting leiden bij inwoners. Het is van belang dit in het achterhoofd te houden bij het lezen van de acties.

Spoor 1. Centrale ondersteuningspool voor verlagen werkdruk bij gemeenten

Omschrijving

Er is een behoefte geuit aan een centraal ondersteuningspunt of pool, die bepaalde algemene taken van gemeenten (en eventueel corporaties) voorbereidt. Sommige zaken kunnen eenmalig voor de gehele provincie uitgewerkt of voorbereid worden, in plaats van dat iedere gemeente dit zelfstandig moet doen. Zeker bij de kleinere gemeenten leeft de behoefte om de werkdruk op dit onderwerp te verlagen. Bijkomend voordeel is dat een gedeelde basis in de aanpak tussen gemeenten en corporaties helpt om ongelijkheid te voorkomen over wie in aanmerking komt voor regelingen (de zogenoemde leidende principes uit hoofdstuk 2).

Het eerste spoor gaat een stap verder dan de andere sporen. In plaats van op deelonderwerpen specifieke ondersteuning te leveren, wordt hier een pool opgericht die gemeenten en corporaties in de breedte van de opgave kan ondersteunen, naar gelang de behoeften. Het zijn letterlijk extra handjes die gemeenten tijdelijk en voor specifieke activiteiten kunnen inzetten. Deze pool kan ingezet worden op onder andere onderstaande activiteiten:

- **Het definiëren van de doelgroepen:** Wanneer is een huishouden 'energiearm', en komt het in aanmerking voor ondersteuning? Er is behoefte om uniformiteit aan te brengen in deze definitie en zo de middelen eerlijker te verdelen.
- **Bereiken van de doelgroep:** Hoe kan de doelgroep het beste worden bereikt, rekening houdend met privacywetgeving en weerstand? Het 'bereiken' moet breed worden uitgelegd: het gaat om het in beeld brengen van de groep (relatie met de definitie), het werkelijk bereiken (zowel fysiek als digitaal) en het toetsen of er behoefte aan ondersteuning is.
- **Kennisdeling en makelaar:** Het bieden van mogelijkheden tot kennisdeling (zie ook actielijn 5) en een makelaarsfunctie (om vraag en aanbod bij elkaar te brengen).

- **Opleiding energiecoaches:** Het samen organiseren en uniformeren van inzet en opleidingen van energiecoaches (en combineren met andere ondersteuning vanuit het sociale domein) (zie ook actielijn 2).
- **Beoordelen van energietoeslagaanvragen.** De toets en check of aanvragers van de toeslag deze uitgekeerd mogen krijgen, kost veel capaciteit van de gemeenten, terwijl de aanvraagprocedure en toetsingscriteria grotendeels gelijk zijn.
- **Gezamenlijke inkoop van isolatiemaatregelen.** Voor gemeenten die daar geïnteresseerd in is. Dit komt de capaciteit van de gemeentelijke organisaties ten goede.
- **Sociaal domein:** Het koppelen van expertise uit het energiedomein en sociale domein, om zo effectiever en uitvoerbaarder beleid te realiseren.
- **Slimme informatieontsluiting** kan een bijdrage leveren aan bovenstaande punten.
- **Lobby:** De lobby richting het Rijk voor de juiste kaders en middelen om effectieve bestrijding van energiearmoede mogelijk te maken.

De ondersteuningspool zoals hierboven geschetst, groeit geleidelijk in een dergelijke rol en takenpakket. Ook leeft een dergelijke behoefte aan ondersteuning niet bij alle gemeenten. Dat neemt niet weg dat het concept meerwaarde kan bieden.

Een 'coalition of the willing' van gemeenten en woningcorporaties die daar wel behoefte aan hebben kunnen hiermee starten. Van belang is om hierbij goed aan te sluiten op de RES-structuren. Zeker binnen de RES Noord- en Midden Limburg zijn energiearmoede en energiebesparing belangrijke thema's. Deze RES-regio is bezig met het opzetten van een eigen uitvoeringsorganisatie, om de werkzaamheden effectiever vorm te kunnen geven. Tot slot wordt voor de warmtetransitie nog een nieuwe ondersteuningsstructuur opgezet: De Regionale Ondersteuningsstructuur van het Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie. Dit zal waarschijnlijk ook aansluiten bij de RES. Het is van belang dat het ondersteuningspunt of de -pool niet leidt tot parallelle structuren met overlappende taken.

De activiteiten van sporen 2 t/m 5 zouden (uiteindelijk) allemaal samengebracht kunnen worden binnen dit ondersteuningspunt. Daarmee zou deze ondersteuningspool een centraal punt kunnen worden op het gebied van Limburgse samenwerking omtrent energiearmoede.

Rol en acties van de provincie

De provincie Limburg zou een dergelijke pool als ondersteuningspunt kunnen financieren en helpen oprichten. De eerste stappen zouden zijn:

- het bevestigen van draagvlak en animo bij gemeenten en corporaties om hierdoor ondersteuning te ontvangen, eraan bij te dragen en mee samen te werken en van daaruit een 'coalition of the willing' vormen
- het op hoofdlijnen definiëren van de doelstelling, kerntaken, omvang, organisatievorm en governance (aansturing) van de pool zelf
- het definiëren van de geografische reikwijdte en de wijze waarop het aansluit of onderdeel wordt van bestaande structuren (zoals de RES of Regionale Ondersteuningsstructuur) op basis van de betrokken partijen
- het zorgdragen voor de (mede-)financiering en oprichting bij een positieve reactie.

Voor een effectieve start is het van belang de ondersteuningspool niet te groot en complex te maken. Gericht op een klein, wendbaar en resultaatgericht team, waarbij lange discussies over takenpakket, reikwijdte en mandaat voorkomen worden.

Randvoorwaarden en bijdragen andere partijen

De ondersteuningspool dient onafhankelijk van de provincie en gemeenten te kunnen opereren. Dus een zelfstandig team met eigen budget en mensen. De entiteit legt wel verantwoording af aan de opdrachtgevers.

Spoor 2. Gezamenlijk kwaliteitsmanagement van energievoaches

Omschrijving

Energievoaches worden in Limburg op verschillende manieren ingezet. Daardoor verschillen doel, werkwijzen en resultaat. Door een deel van de organiserende werkzaamheden centraal uit te voeren, ontstaan schaalvoordelen en kunnen de lokale coaches zich maximaal richten op de inwoners zelf. Een meer uniforme werkwijze, gezamenlijke taal en kwaliteitsmanagement helpen hierbij om de inzet van energievoaches in Limburg beter te faciliteren. Voor woningcorporaties (die veelal gemeentegrenzen overstijgen) vergemakkelijkt dit tevens de samenwerking met de verschillende coaches en initiatieven. Op dit thema draagt de provincie al bij door financiering van REScoop (voor koopwoningen) en De Groene Grachten/Monumentenwacht Limburg (voor monumenten).

Rol en acties van de provincie

De provincie kan zich inzetten om de kennis en inzet van energievoaches te harmoniseren, opschalen en versnellen. Tot slot kan ze centraal algemene werkzaamheden financieren en/of organiseren, zoals de inroostering en administratie. De provincie kan hiervoor als eerste aan de slag met de volgende acties.

1. **Gezamenlijke begripsvorming:** Over de (verschillende) takenpakketten van de energievoach en het daarvoor benodigde functieprofiel. De inzet van energievoaches verschilt en daarmee ook de benaming en de verantwoordelijkheden. Een gezamenlijk beeld hiervan helpt bij het optimaliseren van de inzet van coaches.
2. **Invulling rol energievoach:** Tussen gemeenten verschilt het of energievoaches alleen advies geven, begeleiden bij de uitbesteding, zelf energiebesparende maatregelen treffen (zoals energiefixers) of zelfs bredere maatschappelijke ondersteuning bieden. Welke invulling van de rol van energievoaches biedt de meeste meerwaarde? Hoe kunnen energievoaches het beste verbonden worden met andere vormen van maatschappelijke hulpverlening (zoals onder andere schuldhulpverlening)?
3. **Inventarisatie van succesvolle manieren om met mensen die leven in energiearmoede in contact te komen:** Energievoaches komen – net als andere organisaties zoals zorgaanbieders en schuldhulpverleners – ‘achter de voordeur’. Dat is een belangrijk moment, omdat de coach daarvoor het vertrouwen van de bewoner moet hebben. Dit vormt een uitdaging en mensen worden niet altijd bereikt, ondanks goede bedoelingen. Om effectief aan de slag te gaan, hebben gemeenten en woningcorporaties behoefte aan inzicht in succesvolle manieren om mensen in energiearmoede daadwerkelijk te helpen. Integratie van bestaande methoden van andere organisaties kan daarbij helpen, ook op landelijk niveau.
4. **Bieden van standaardtrainingen en begeleiding van Limburgse energievoaches:** Met de kennis en ervaring vanuit stap 1-3, kan de provincie de inzet en opschaling van energievoaches ondersteunen door standaardtrainingen aan te bieden, werving te faciliteren en een plek te creëren waar energievoaches ervaringen kunnen delen en samen kunnen leren. In opdracht van de provincie is Projectbureau REScoop hier reeds mee gestart. Hierop kan aangesloten en/of voortgebouwd worden.
5. **Opzetten van een centraal administratiesysteem** voor het maken van afspraken en verspreiding van informatie voor de inzet van energievoaches. Hiermee zijn randzaken centraal

georganiseerd en kunnen lokale uitvoerders zich maximaal richten op het leveren van maatwerk en opbouwen van vertrouwen.

Randvoorwaarden en benodigde inzet van andere partijen

Bij de activiteiten dient de provincie gemeenten en energiecorporaties te betrekken, zodat het ondersteuningsaanbod aansluit bij hun behoeften en huidige werkwijze omtrent energiecoaches. Afstemming tussen het energie- en het sociaal domein is hierbij van belang om een integraal ondersteuningsaanbod te kunnen leveren. Gezien de werkdruk geven de gemeenten echter aan, zo min mogelijk belast te willen worden met de werkzaamheden zelf.

Er wordt alleen verder gewerkt bij voldoende positieve reacties om mee te doen. Daarbij geldt dat niet alle partijen hebben aangegeven hieraan behoefte te hebben. Er zal daarom vanuit een 'coalition of the willing' gewerkt worden.

Na afstemming met de gemeenten dienen lokale energiecoach-initiatieven aangesloten te worden. Doelstelling, opzet en wijze van financiering verschillen tussen deze initiatieven. Dit vormt een uitdaging voor harmonisatie. Enerzijds zal een aantrekkelijk ondersteuningsaanbod deze initiatieven moeten verleiden deel te nemen, anderzijds zullen financieel opdrachtgevers (veelal gemeenten) deze initiatieven moeten bewegen deel te nemen.

Spoor 3. Faciliteren van soortenmanagementplannen in de gemeenten, zodat woningcorporaties versneld kunnen isoleren

Omschrijving

Renovatie en verduurzaming kunnen een negatief effect hebben op beschermde flora en fauna. Het is daarom voor woningcorporaties verplicht een flora-en-faunatoets uit te voeren. Vaak gebeurt dit per renovatieproject en is de toets slechts twee jaar geldig. Het gebruik van soortenmanagementplanning (SMP's) kan een snellere voortgang betekenen. Voor een gebied of hele gemeente wordt dan eenmalig een onderzoek en ontheffing aangevraagd. Dit is daarna voor langere periode (tot 10 jaar) geldig. Hiermee kunnen binnen een groot gebied verduurzamingsmaatregelen getroffen worden, zonder dat iedere keer opnieuw het tijdrovende traject van onderzoek en toestemming doorlopen moet worden.

Rol en acties van de provincie

De provincie Limburg kan gemeenten faciliteren bij het opstellen van SMP's. Dit kan de provincie doen vanuit de volgende activiteiten:

1. **Informatief kader:** Het opstellen van overzichtelijk kader met de spelregels wanneer een natuurtoets van toepassing is. Naast woningcorporaties zullen energiecorporaties, VvE's gemeenten en andere partijen ook rekening moeten houden met deze regelgeving wanneer zij gestructureerd met isolatie en verduurzamingsmaatregelen aan de slag gaan.
2. **Opstellen van voorwaarden van SMP's:** De toepassing van SMP's is nog relatief nieuw en de inhoud kan daardoor verschillen. De provincie Limburg is gestart te onderzoeken wat de eisen moeten zijn waarop getoetst moet worden. Hiermee kunnen gemeenten vervolgens aan de slag om een eerste SMP op te stellen.
3. **Dialoog faciliteren tussen woningcorporaties en gemeenten:** SMP's bieden zowel meerwaarde voor corporaties om hun bezit effectiever te kunnen verduurzamen, als voor gemeenten die als regisseur van de warmtetransitie met een gestructureerd programma voor gebouwisolatie aan de slag moeten. Een dialoog tussen deze partijen helpt om de gedeelde belangen in beeld te brengen en hierop samenwerking te stimuleren. Het verband van de C8 is hiervoor een effectieve ingang richting de corporaties.

4. **Promotie van toepassen SMP's op gemeenteniveau:** Soortentoetsen worden nu veelal op projectniveau uitgevoerd. Voor de gehele opgave van verduurzaming van de gebouwen is veel te winnen wanneer dit voor grotere gebieden met een SMP ingevuld wordt. Dit vergt echter wel coördinatie en een grotere investering vooraf. De provincie kan gemeenten voorlichting geven van de voordelen en ondersteuning leveren bij de uitvoering.

Randvoorwaarden en bijdragen andere partijen

Vanuit de provincie Limburg wordt het contact gelegd met gemeenten en woningcorporaties. Gemeenten moeten bereid zijn (of worden) om hieraan mee te werken. Hiervoor is het nodig dat zij de toegevoegde waarde van SMP's herkennen en weten hoe deze plannen opgesteld worden.

Het Interprovinciaal Overleg (IPO) is ook bezig om landelijke regelgeving voor de SMP op te stellen. IPO onderzoekt de wens om en de mogelijkheden tot het landelijk opstellen van beleid rondom SMP's. De afstemming die nu al plaatsvindt tussen de provincie en het IPO is noodzakelijk, om te borgen dat landelijke en provinciale werkwijzen in lijn blijven.

Spoor 4. Aan de slag met de versnelde verduurzaming van vastgoed met maatschappelijke functies

Omschrijving

Maatschappelijke instellingen en kleine bedrijven hebben te maken met hoge energierekeningen. De Provinciale Staten van Limburg hebben dan ook middels [motie 2895 – Gemeenschapswarmte](#) aangegeven versneld gemeenschapshuizen te willen isoleren. Ook kleine ondernemers met een lokale functie, zoals buurtsupermarkten, staan voor eenzelfde problematiek. Versnelde verduurzaming van vastgoed met een maatschappelijke functie zorgt ervoor dat verenigingen, stichtingen en kleine ondernemers niet financieel ten onder gaan ten gevolge van hoge energierekeningen.

Rol en acties van de provincie

De provincie Limburg heeft in de werksessie van 4 oktober aangegeven een trekkende rol op zich te nemen en gemeenten te willen ondersteunen. De provincie kan volgens de volgende sporen werken:

1. **Binnen Limburg in kaart brengen waar en hoeveel organisaties met energiearmoede te maken hebben, inclusief draaiboek verduurzaming van maatschappelijk vastgoed.** Welke type organisaties hebben een maatschappelijke functie, worden getroffen door de energiekosten, maar vallen buiten de TEK-regeling (minder dan 7% van de omzet gaat naar energie)? Hierbij is het tevens van belang in beeld te brengen waardoor het energiearmoedeprobleem wordt veroorzaakt. De mogelijke oplossing is namelijk fundamenteel anders als het een gevolg is van de bedrijfsprocessen (zoals bakkers), dan wanneer dit gerelateerd is aan de huisvesting. Ten aanzien van de probleemgroep (indien blijkt dat er sprake is van een duidelijke groep) in kaart brengen waar deze organisaties zich bevinden. Gemeenten kunnen hierbij informatie aanleveren; zij hebben vaak al zicht op welke gemeenschapshuizen toekomstperspectief hebben en welke behoeften er zijn voor verduurzaming. De gemeenten hebben aangegeven graag een draaiboek te hebben voor hoe vervolgens de verduurzaming van maatschappelijk vastgoed aan te pakken.
2. **Opvolging van de motie, inclusief bredere ondersteuning.** De provincie gaat opvolging geven aan de motie om 'gemeenschapshuizen' te ondersteunen en versneld te isoleren. Daarnaast kunnen selectief bepaalde organisaties ondersteund worden die buiten de TEK-regeling vallen, maar wel maatschappelijk waardevol geacht worden. De nieuwe SPUK-gelden ter verduurzaming van maatschappelijk vastgoed worden hiervoor ingezet. De provincie werkt op dit moment uit hoe hiermee een maximale bijdrage geleverd kan worden.

Spoor 5. Een leerkring en kennisplatform Energiearmoede

Omschrijving

Kennisuitwisseling rondom energiearmoede is wisselend georganiseerd binnen Limburg. Zo bestaat in de RES regio Noord- en Midden Limburg (NML) reeds een actieve werkgroep op het thema energiebesparing (inclusief energiearmoede) en werkt subregio Parkstad ook veel samen op dit thema. Een aantal andere gemeenten in Zuid-Limburg (ZL) en woningcorporaties gaven aan behoefte te hebben aan een leerkring voor hun eigen regio(s) of om hun eigen netwerk te verbreden. Tegelijkertijd is er weinig capaciteit beschikbaar om dit zelf te organiseren.

Vertrekpunt is te starten met een betrokken groep deelnemers. Inzet van een digitaal platform voor kennisdeling, informatie en communicatie is hieraan ondersteunend. De leerkring en het bijbehorende digitale platform werken faciliterend voor de andere actielijnen. Het biedt een structuur om samenwerking op de andere onderwerpen te agenderen en uit te werken.

Rol en acties van de provincie

De provincie kan hierin een aanjagende en faciliterende rol spelen. Door de leerkring op te zetten en te zorgen voor hoogwaardig aanbod tijdens de bijeenkomsten, ontzorgt en ondersteunt zij de gemeenten en corporaties maximaal.

De eerste acties zijn:

1. **Deelnemers vaststellen:** Definitieve deelnemerslijst vaststellen op basis van aanmeldingen door gemeenten en corporaties (tevens als toets of er voldoende animo is om een leerkring daadwerkelijk op te zetten).
2. **Geografische verdeling:** Op basis van de behoeften van de deelnemers een keuze maken of de leerkring voor heel Limburg opgezet wordt, per (sub)regio of een getrapte vorm met één platform en verschillende subgroepen.
3. **Digitaal platform:** Een digitaal platform opzetten, waarbij deelnemers met elkaar in contact staan, kennis kunnen uitwisselen en archiveren en een evenementenkalender hebben. Het platform zoals in gebruik door RES NML lijkt hiervoor geschikt. De RES NML heeft hierbij aangegeven te willen verkennen of het mogelijk is dat gemeenten en corporaties in ZL tijdelijk van hun online platform gebruik kunnen maken, voor een snelle opstart.
4. **Programma:** Het ontwikkelen van een programma voor het organiseren van de eerste bijeenkomsten, op basis van de behoeften van de deelnemers.

Randvoorwaarden en benodigde inzet van andere partijen

Van de gemeenten en corporaties is voldoende bereidwilligheid nodig om actief mee te doen. Anders wordt de leerkring niet opgestart.

Meewerken aan de leerkring vergt een zekere tijdsinvestering. De meerwaarde moet hier ruim tegenop wegen. Het dient dan ook praktisch en actiegericht opgebouwd te worden, zonder zware overlegstructuren en vergaderingen. Ook vergt het een hoogwaardig aanbod voor de deelnemers. De provincie kan hier zorg voor dragen, zeker in de opstartfase. Daarnaast vormt het een netwerk waarmee partijen elkaar snel kunnen vinden en gericht op specifieke onderwerpen kunnen samenwerken (zoals op de andere actielijnen). Overleg om de leerkring en het platform zelf operationeel te houden, dient voorkomen te worden en kan door de provincie op de achtergrond geregeld worden.

HOOFDSTUK 4

Vervolgproces

Uit het proces van de afgelopen maanden is gebleken dat er op bepaalde onderwerpen behoefte is aan nadere samenwerking op het thema energiearmoede. Acties gericht op de korte termijn zijn reeds door gemeenten en corporaties in gang gezet en vragen op dit moment veel aandacht van deze partijen. De meerwaarde van de provincie ligt dan ook om het fundament te leggen voor het structureel terugdringen van energiearmoede in de periode daarna (tussen 2023 en 2030).⁴

De behoeftes van de RES regio Noord- en Midden Limburg, de drie subregio's van Zuid-Limburg en de woningcorporaties zijn hierin verschillend. Ook gaven kleine gemeenten aan meer last te ondervinden van de hoge werkdruk. Zij hebben vaak minder dan één FTE beschikbaar op dit dossier, maar moeten wel vergelijkbare maatregelen uitvoeren. Het is van belang dat de provincie aansluit op de behoeftes die er leven en van daaruit een passend ondersteuningsaanbod vorm geeft. Daarbij dienen er geen parallelle structuren opgezet te worden. Tegelijkertijd is het ook niet nodig dat alle partijen dezelfde ondersteuning wensen.

Aan de provincie werd tijdens dit traject meegegeven dat de behoefte vooral ligt op het vlak van praktische ondersteuning, die dienend is aan de uitvoeringspraktijk van gemeenten en corporaties. Dit vraagt om een actiegerichte aanpak, waarbij de provincie partijen begeleidt, ondersteunt en ontzorgt.

De vijf sporen die zijn beschreven in hoofdstuk 3 geven het beeld van de onderwerpen, waarop een behoefte is aan ondersteuning vanuit de provincie, inclusief de eerste stappen die daarbinnen genomen kunnen worden. Het is aan te raden dat de provincie per spoor op zoek gaat naar een 'coalition of the willing' van partijen die hierop daadwerkelijk en ook op dat moment wensen samen te werken, voordat de provincie uitwerking geeft aan de inhoud van het spoor. Het kan ook blijken dat na verloop van tijd activiteiten hun functie hebben vervuld of dat afstemmingsstructuren vervallen in overleggen waar geen duidelijke meerwaarde meer is. Het is van belang om flexibel mee te bewegen met de veranderende behoeften.

Eerst op te pakken activiteiten voor uitvoering actieplan

Bij de gemeenten en woningcorporaties is de meest urgente behoefte het opvolging geven aan spoor 1, 2 en 3. Om als provincie op korte termijn vervolg te geven aan dit actieprogramma, benoemen we voor deze urgente sporen wat meer uitgebreid de eerste stappen.

Vervolgens zijn op hoofdlijnen de te nemen stappen voor alle sporen weergegeven in de voorgestelde actieagenda voor 2023.

---

⁴ Primair draagt de provincie Limburg hieraan bij vanuit haar instrumentarium voor verduurzaming en isolatie van de gebouwde omgeving. Aanvullend op deze maatregelen is door het kwartiermakerteam Energiearmoede onderzocht op welke onderwerpen verdere samenwerking bijdraagt aan het effectiever terugdringen van energiearmoede.

Ten behoeve van opstart Spoor 1 Ondersteuningspool:

- Uitgangspunten voor een ondersteuningspool inventariseren bij potentieel deelnemende gemeenten.
- Organisatieopzet en -systematiek navragen bij andere provincies dan wel andere overheden die al werken met een 'ondersteuningspool'.
- Een voorlopig geschikt organisatiemodel passend bij de Limburgse situatie opstellen, met daaraan gekoppeld een aantal keuzevarianten voor het gezamenlijk bepalen van de uiteindelijke vorm.
- Het draagvlak voor het voorlopige organisatiemodel bij de 31 Limburgse gemeenten peilen en de 'coalition of the willing' bepalen.
- Een bestuurlijk besluittraject volgen voor het kiezen van een voorkeursvariant van de organisatieopzet en -systematiek. Vervolgens kan dan na inrichten van de organisatie daadwerkelijk vanuit een ondersteuningspool bijgedragen worden aan activiteiten ter vermindering van energiearmoede.

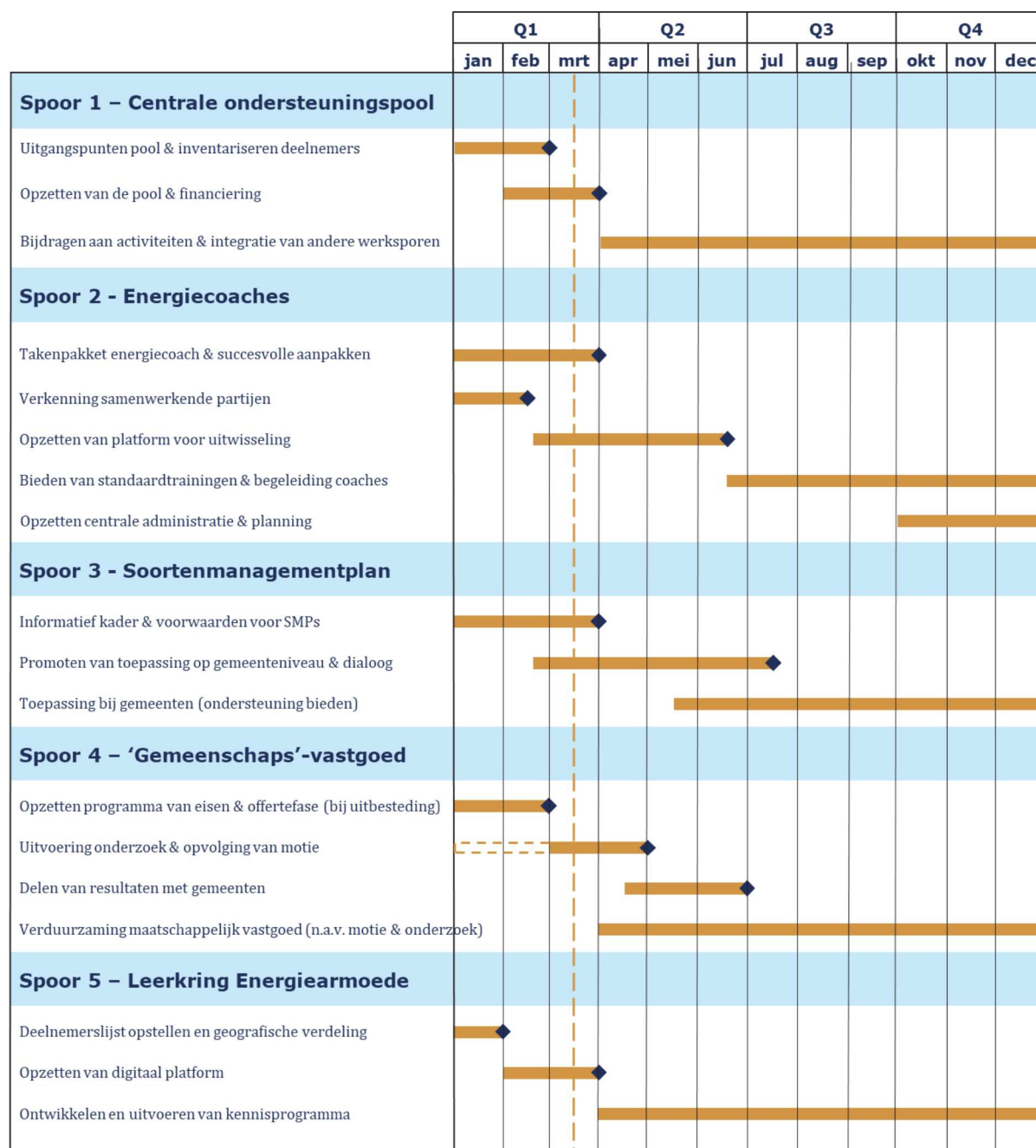
Ten behoeve van opstart Spoor 2 Gezamenlijk kwaliteitsmanagement van energiecoaches

- In gesprek gaan met REScoop voor de verkenning in welke mate zij al invulling hebben gegeven aan de ontwikkeling van dit spoor.
- Verkennen van mogelijkheden voor het takenpakket van een energiecoach en van succesvolle aanpakken elders in het land, zoals bijvoorbeeld in gemeente Den Haag.
- Het draagvlak voor een gezamenlijke kwaliteitsmanagement van energiecoaches bij de 31 Limburgse gemeenten peilen. Daarbij tevens verkennen welke gemeenschappelijke ondersteuning of faciliteiten gewenst zijn om gemeenten te ontzorgen.
- Met de 'coalition of willing' het vervolgtraject bepalen.

Ten behoeve van opstart Spoor 3 Faciliteren van soortenmanagement-plannen in de gemeenten, zodat woningcorporaties versneld kunnen isoleren

- Het informatief kader opstellen en de mogelijkheden in voorwaarden verkennen op landelijk niveau en bij de 31 Limburgse gemeenten.
- De mogelijkheden met voor- en nadelen schetsen in een voorstel en deze bespreken met betrokken gemeenten en woningcorporaties. Met elkaar een strategie bepalen om samen met gemeenten en woningcorporaties het opstellen van gemeentelijke SMP's te stimuleren en ondersteunen.

Tabel 1: Voorstel van actieagenda 2023 voor provincie Limburg met activiteiten voor samenwerking energiearmoede

Statenverkiezingen

WIJ ZIJN BERENSCHOT, GRONDLEGGER VAN VOORUITGANG

Nederland is continu in ontwikkeling. Maatschappelijk, economisch en organisatorisch verandert er veel. Al meer dan tachtig jaar volgen wij als adviesbureau deze ontwikkelingen op de voet en werken we aan een vooruitstrevende samenleving. De behoefte om iets fundamenteels te betekenen voor mens en maatschappij zit in onze genen. Met onze adviezen en oplossingen hebben we dan ook actief meegebouwd aan het Nederland van vandaag. Altijd op zoek naar duurzame vooruitgang.

Berenschot Groep B.V.

Van Deventerlaan 31-51, 3528 AG UTRECHT

Postbus 8039, 3503 RA UTRECHT

030 2 916 916

www.berenschot.nl